

TARIXIY OBIDALARNING INSON MA'NAVIYATIGA TA'SIRI

Abdumo`minova Farangiz Yolqin qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti

Amaliy sa`nat (me`moray yodgorliklar bezagini ta`mirlash)

ta`lim yo`nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Har bir davlatda xalqining o'tmishi va ulug'vor tarixini eslatib turuvchi tarixiy obidalar va yodgorliklar mavjud. Ushbu yodgorliklar orqali inson ma'naviy ozuqa oladi, o'z davlatining tarixidan faxrlanadi va g'urur tuyg'usini his etadi. Dunyoda inson qo'li bilan yaratilgan va necha ming yillardan beri saqlanib, o'z jozibasini yo'qotmay kelayotgan tarixiy obidalar ko'plab uchraydi. Ammo har birining alohida o'rni, nufuzi va ahamiyati bor. Tarixdan bizga ma'lumki inson zoti san'atni qadrlagan va go'zallikka intilib kelgan. Mana shu hislatlari orqali mohir qo'llari bilan aqlga sig'dirib bo'lmas darajadagi yangiliklarni yaratdi. Ular qatoridan fan yutuqlari, san'at sohasidagi ishlar va albatta me'morchilik joy oladi.

Kalit so'zlar: tarixiy obidalar, inson, ma'naviyat, betakror naqshlar, zarhal.

Inson bugungi kun bilangina yashab moziyga nazar solmas ekan o'tmishi va an'analarini unutib qo'yadi. O'z tarixini bilmagan xalqning esa kelajagi yo'qdir. Qadimgi Misr tarixiga nazar tashlasak, ular o'z rivojlanishi davomida asriy an'ana va qadriyatlariga sodiq qolib, chetdan kirgan yangiliklarni o'z an'alariga moslab keraklilarinigina qabul qilganlar. Qurilish, fan, tabobat sohalarida ham qadriyatlariga sodiq qolganlar.

Vatanimiz hududida ham o'tmishdan sado beruvchi ko'plab tarixiy me'moriy obidalar bizgacha yetib kelgan. Ular mahobati, o'ziga xos me'moriy uslubi va did bilan ishlangan naqshlari orqali nafaqat ichki sayyohlarni, balki xorijiy san'atsevarlarni ham jalb etmoqda. Ushbu obidalarni ziyorat qilish yosh avlod qalbida ham g'urur, ham iftixor tuyg'usini uyg'otadi. Vatanning o'tmishidan faxrlangan inson esa o'z oldiga ajdodlarga munosib avlod bo'lishni maqsad qilib oladi. Qadimda yaratilgan har bir tarixiy obida bizni kechagi kun bilan chambarchas holda bog'lab turadi va ana shu davr nafasini his etishimizga ko'maklashadi. Inson ma'naviyatiga ta'sir qiluvchi kuchlar qatorida tarixiy obidalar o'rni alohida ta'kidlanayotgani bejiz emas. Bunday binolar inson qo'l mehnati, nozik didi va betakror g'oyalari mahsulidir. Inson omili esa bugungi kungacha jahon hamjamiyati tomonidan yuqori baholab kelinadi. Tarixda bunday loyihalarni qudratli davlatlarga mablag' bilan taminlay olgan xolos. Sohibqiron Amir Temur aytganlaridek: "Kuch-qudratimizga shubha qilsang, biz qurgan binolarga boq". Bu jumlaning o'zi ham ulug' davlatchilik tariximizni bizga

eslatib turadi. Tarixiy obidalarga tashrif buyurgan inson xuddi o'tmishga, sehrli diyorga tushib qolgandek his qiladi o'zini va ana shu davr hayot tarzi ko'z oldida gavdalanadi. Tarixiy obidalar barpo etilishida ishlatilgan zarra qumdan tortib, mislsiz darajada betakror naqshlar va zarhal bezaklargacha bo'lgan barcha unsurlar go'yo tilga kirib ana shu davr haqida tashrif buyuruvchiga so'zlab bergandek tuyuladi. Mustaqillikning dastlabki yillaridanoq tarixiy obidalarga bo'lgan e'tiborning yuqori darajada bo'lishi ham ularning kelajak avlod uchun nechog'lik ahamiyatli ekanligidan nishonadir. Yoshlarni ushbu obidalarining har bir qismini mukammal o'rganishi va qalban his etishiga imkon yaratish borasida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning talabalarning o'qish yili davomida amaliyot soatlarini oshirishga doir qarorlari ijtimoiy-gumanitar fanlar bo'yicha tahsil olayotgan yoshlar uchun katta imkoniyatlar darvozasini ochib berdi. Bunday obidalarni ko'rish orqali har kim ma'naviy ozuqa oladi, shu bilan birga ruhan tetiklashadi. Yurtimizdagi ertaknamo shahar hisoblanmish Ko'hna Xivada ham ko'plab o'tmish ulug'vorligidan sado beruvchi obidalar mavjud. Ulardan biri Kalta Minoridir. Minora yurtimizdagi barcha binolardan sir-sinoati, jozibasi, asl holda saqlanganligi va hashamdorligi bilan ajralib turadi. Minora 1853-yildan bunyod etila boshlagan va oxiriga yetkazilmagan. Shunday bo'lsa ham hanuz tarixnavislarni jalb etmoqda. Tashrif buyuruvchini lol qoldiruvchi jihatlardan biri poydevorning 15 metr chuqurlikda joylashganligidir. Minora balandligi 29 metr. Agarda oxirigacha qurilganda 100 metrni tashkil etgan bo'lardi. Minoraga quyosh nurlari to'liq tushadi. Shunga qaramasdan birorta bezakning tovlanish xususiyati yo'qolmagan. Quyosh tik chiqqan payt naqshlar nuri ko'zni qamashtiradi. Bino mustahkam bo'lishi uchun pastdan yuqoriga qarab torayib borgan. Har bir qarich joy takrorlanmas, nafis geometrik naqshlar bilan bezatilgan. Nomlanishi esa uning konussimon ko'rinishiga qarab belgilangan. Inson ko'ziga juda ham bahaybat va salobatli bo'lib ko'rinadi. Minoraga yog'och zinalar orqali 2-qavatdan kiriladi. Bezash jarayonida ishlatilgan ranglar tarkibi hanuz sirligicha qolmoqda. Zukko pardozchilarning hech bir ishi qayta takrorlanmagan. Hududda shunday muhit yaratilganki, u yerga kirgach, barcha narsani unutib o'tmish zarvaraqlari uzra hayol sura boshlaysiz.

Insonni lol qoldiruvchi jihatlardan yana biri, ayrim binolarda butun boshli bir xona devor ichiga o'yib ishlangan tokchlarga qo'yilgan sham orqali isitilgan. Hatto Xorazmdagi Juma masjidida imomning so'zlari devor teshiklari orqali butun hududga tiniq holda yetib borgan. Hududlarda yerdan zax ko'tarilmasligi uchun inshoot hovlisiga tut daraxti ekilgan. Bularning bari o'sha davr me'morlarining zakovati, uzoqni ko'ra olishi va o'z kasbining fidoiysi ekanligini isbotlaydi. Turli vositalarning sinoati hanuz topilmagani esa har bir bino qurilishidagi ishlar qayta takrorlanmaganligi va kasb siridan dalolat.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, qachonki inson o'zligini, azaliy qadriyat va an'analarini unutar yoki ularga ularga biroz bo'lsa ham befarqlik bilan qarar ekan ma'naviy tahdidlarga duch keladi va unga yengiladi. Shu sababdan ham yurtimizda bu kabi tarixiy obidalar doimo yosh avlodga biz kim ekanligimiz, kimning avlodlariligimiz va albatta kelajakda nimalarga erisha olishimiz mumkinligini eslatib turuvchi qo'ng'iroq singari bong urib turaveradi. Obidalar qurilishida tarbiyaviy jihatlar ham alohida e'tiborga olingan bo'lib, bunga yorqin misol tariqasida obidalardagi har bir hujraning eshiklari inson bo'yidan past qilib yasalganligi, bu esa xonaga kirayotganda u yerda o'tirgan shaxsga nisbatan egilib xurmat bajo qilishga inson beixtiyor majbur bo'lganini anglatganligidir. Bu ham sharq ma'naviy tarbiyasining o'ziga xos tomonlaridan biridir. Obidalarni o'z ko'zi bilan ko'rgan inson esa ko'plab bunday ajoyib va tarbiyaviy holatlarga duch keladi. Shu bois mana shunday ishlarni izchil amalga oshirish uchun yoshlarni tarixiy obidalar bilan yaqin tanishtirishimiz va ularni asrab-avaylashga o'rgatishimiz lozim. Ular bunday obidalar tarixini ming marta o'qib o'rgangandan ko'ra, bir marta borib ko'rganlari mqasadga muvofiqdir. Yoshlarni o'z yo'llaridan odimlab borishida bu kabi inson ruhiyatiga ma'naviy ozuqa beruvchi obidalarning o'rni beqiyosdir va buni hech narsa bilan baholab bo'lmaydi. Biz ularni asrashimiz, dovrug'ini yetti iqlimga yoyishda ko'maklashishimiz va kelajak avlodlarga asl holda yetkazishimiz zarur. Zero, bu yurtning har bir farzandi ushbu obidalar orqali o'tmish ulug'vorligidan ozuqa olishga haqlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Islom Karimov. "Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch". T.: "Ma'naviyat", 2008;
2. Axmedov B. "Sohibqiron Temur. Toshkent. 1996;
3. Boynanzarov Fayzulla. "Antik dunyo". "Mehnat" 1989;
4. Bahodir Eshov. "O'rta Osiyoning qadimgi shaharlari tarixi"- T.: "Ma'rifat", 2009.
5. Foydalanilgan saytlar:
6. www.meros.uz